

JUSTYNA PIKUS¹

Stereotyp mężczyzny jako ofiary przemocy – percepcja studentów

Streszczenie

Zmiany zachodzące we współczesnym świecie mają znaczący wpływ na postrzeganie szeregu zjawisk społecznych, które bada pedagogika społeczna. Jednym z nich jest przemoc w związkach partnerskich, z którym związany jest stereotyp mężczyzny jako głównego sprawcy przemocy. Funkcjonujące w świadomości naszej społeczności stereotypy są często niezgodne z rzeczywistością. Większość ludzi jednak posiada przeświadczenie, że są one prawdziwe i niezmiennie. Owe przekonanie doprowadziło do wyłączonej identyfikacji kobiety z ofiarą, a mężczyzny ze sprawcą przemocy. Większość społeczeństwa nie ma świadomości występowania syndromu maltretowanego męża. Celem artykułu jest analiza zjawiska przemocy kobiet wobec mężczyzn w percepcji młodzieży akademickiej. Analizy badań zaprezentowane w artykule koncentrują się na założeniu zmiany stereotypu mężczyzny jako sprawcy przemocy.

Słowa kluczowe:

młodzież akademicka, ofiara, przemoc, sprawca, stereotyp, syndrom maltretowanego męża

¹ Justyna Pikus, Wydział Nauk o Edukacji, Uniwersytet w Białymstoku, Polska, e-mail: j.pikus@uwb.edu.pl, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0159-3031>.

Abstract

Changes occurring in the modern world have a significant impact on the perception of a number of social phenomena that are studied by social pedagogy. One of them is violence in partnerships, which is associated with the stereotype of a man as the main perpetrator of violence. Stereotypes functioning in the consciousness of our community are often inconsistent with reality. Most people, however, have the conviction that they are true and unchangeable. This conviction led to the sole identification of the woman with the victim and the man with the perpetrator of violence. Most people are unaware of the existence of battered husband syndrome. The aim of the article is to analyze the phenomenon of female violence against men in the perception of academic youth. Research analyzes presented in the article focus on the assumption of changing the stereotype of man as the perpetrators of violence.

Keywords:

academic youth, victim, violence, perpetrator, stereotype, battered husband syndrome

1. WPROWADZENIE

Stereotypy pozwalają nam na samookreślenie i identyfikację innych ludzi, dzięki nim utrzymujemy komfort psychiczny oraz usprawiedliwiamy własne zachowanie wobec innych. Amerykański psycholog Elliot Aronson opisuje stereotyp jako generalizację określonej grupy osób, którym nadano identyczne charakterystyki, wykluczając ich indywidualne różnice (Aronson, Wilson, Akert, 1997). Definicja Bogdana Wojciszke również opiera się na uogólnionym i nadmiernie uproszczonym obrazie pewnej grupy ludzi, którą wyodrębniono na podstawie cech takich, jak: płeć, klasa społeczna, rasa, zawód czy narodowość (Wojciszke, 1991). Stereotypy opierają się głównie na niewiedzy i fałszywych przekonaniach danej społeczności, są często krzywdzące dla osób, których dotyczą. Jednym z takich dręczących stereotypów jest przekonanie o mężczyźnie jako głównym sprawcy przemocy. Bardzo często nieakceptowane jest to, co wydaje się być trudne do zrozumienia, a mianowicie zachowania agresywne przejawiane przez kobiety (Bodzon, 2013). Społeczeństwo nie dopuszcza myśli, że kobieta może występować w roli agresora. Kojarzona z obrazem opiekunki ogniska domowego i dzieci nie wzbudza podejrzeń o stosowaniu przemocy, a wręcz wydaje się być bezbronna. Znaczący wpływ na zmianę tego obrazu, miało pojawienie się w literaturze pojęcia

syndromu maltretowanego męża/partnera (Steinmetz, 1997) oraz terminu syndromu przemocy ze strony bliskiego partnera (Hines, Douglas, 2011).

2. PODSTAWY TEORETYCZNE

Pojęcie syndromu maltretowanego męża wprowadziła do nauki Susan Steinmetz (Steinmetz, 1997), która użyła określenia *battered husband syndrome*. Literatura przedmiotu określa owy syndrom faktycznym ubezwłasnowolnieniem, przez co należy rozumieć wszystkie zachowania względem partnera, które mają na celu ograniczenie podejmowania decyzji i swobody działania poprzez dominację i sprawowanie kontroli nad jego życiem (Cabalski, 2014). Pojęcie maltretowanego męża odnosi się głównie do osoby będącej w związku małżeńskim, jednakże do piśmiennictwa naukowego wprowadzono nowy termin – syndrom przemocy ze strony bliskiego partnera (Hines, Douglas, 2011). Obejmuje on maltretowanie w związkach intymnych obu płci, to znaczy w relacjach wewnątrzrodzinnych, konkubinatach, małżeństwach, a także parach randkowych. Skupiając się na przemocy stosowanej przez kobiety, termin odnosi się do przemocy psychicznej, fizycznej, a także seksualnej, którą stosują, sprawując kontrolę nad mężczyzną (Cabalski, 2014). Warto się zastanowić nad pytaniem: w jaki sposób mężczyzna przyczynia się do stania się ofiarą przemocy? Cech sprzyjających temu zjawisku jest wiele, na przykład: brak asertywności; przyjmowanie biernej postawy w związku; niska samoocena; podatność na wpływy; drobna postura (w przypadku przemocy fizycznej); słaba psychika; zależność ekonomiczna (Grygorczuk, Dzierżanowski, Kiluk, 2009). Z powyższego wynika, że fakt stawania się ofiarą przemocy może być też zależne od cech osobowościowych oraz rodzaju postawy mężczyzny. Posiadając cechy, które partnerka jest w stanie zdominować i wykorzystać, mężczyzna staje się bezradny i nie potrafi odeprzeć ataku. Maltretowany mężczyzna wykazuje podobne zachowanie do kobiet będących ofiarami przemocy. Wyczekuje kolejnego ataku, przeżywa fazę szoku, następuje próba załagodzenia sytuacji przez partnerkę i obietnica poprawy zachowania oraz wynagrodzenia dotychczasowego postępowania. Mężczyzna czuje się odpowiedzialny za zaistniałą sytuację, usprawiedliwia zachowanie sprawcy, a także odczuwa poczucie winy (Makara-Studzińska, Madej, 2015). Marian Cabalski wyodrębnia następujące elementy składowe syndromu maltretowanego męża: agresja fizyczna – wszelkiego rodzaju uderzenia, używanie niebezpiecznych przedmiotów (przedmioty z ostrymi krawędziami, broń gazowa, broń palna), powodowanie uszczerbku na zdrowiu (okaleczenia, rany), usiłowanie pozbawienia zdrowia i życia; agresja słowna – upokarzanie, poniżanie, ośmieszanie

nie, lekceważenie, wyśmiewanie, obrażanie, wyzywanie; agresja o charakterze ekonomicznym – zaniedbywanie podstawowych potrzeb materialnych, odbieranie zarobionych pieniędzy, ograniczanie dostępu do konta i pieniędzy, utrudnianie bądź zakazanie rozwoju zawodowego; agresja seksualna – zmuszanie do zachowań dewiacyjnych, akty sadystyczne, przymus akceptacji kochanka, gwałt. Wyżej wymienione elementy najczęściej są ze sobą łączone, powodując silniejsze natężenie przemocy (Cabalski, 2014).

Przemoc fizyczną, której częściej doświadczają kobiety, o wiele łatwiej jest stwierdzić z uwagi na to, że jej skutki widoczne są w postaci obrażeń na ciele. Mężczyźni rzadziej doznają tego rodzaju przemocy ze względu na to, że fizycznie są silniejsi od kobiet (Jaszczak-Kuźmińska, Michalska, 2009), w skutek czego to z nimi najczęściej utożsamia się zachowania agresywne. Według Doroty Jaszczak-Kuźmińskiej i Katarzyny Michalskiej przemoc stosowana wobec nich najczęściej występuje w formie krzywdzenia emocjonalnego i psychicznego (Jaszczak-Kuźmińska, Michalska, 2009). Taka forma przemocy jest dużo bardziej skomplikowana i trudna do zdiagnozowania. Mężczyźni nie dostrzegają, że stali się ofiarą tego rodzaju przemocy. Odmienność skutków przemocy fizycznej i psychicznej, które są odpowiednio widoczne i ukryte, powoduje ciągłą wiarę w stereotyp. Większość społeczeństwa za skutek przemocy uznaje jedynie widoczne obrażenia, nie biorąc pod uwagę występowania urazów psychicznych. Na rozwój tego stereotypu ma również wpływ wstydlivość problemu, która wynika z ograniczeń kulturowych. Skutkiem tego jest duża niechęć maltretowanych mężczyzn do zgłaszania doznawanej przemocy policji, co zaniża statystyki oraz skalę problemu w opinii publicznej (Bodzon, 2013). Ludzie wierzą w przedstawiane badania, nie biorąc pod uwagę faktu, że respondentami były tylko osoby świadome tego, czego doświadczają, i takie, które dobrowolnie zgłaszały stosowaną wobec nich przemoc. W rzeczywistości nie jesteśmy w stanie realnie zbadać skali tego zjawiska, gdyż nie każdy jest gotowy na to, by przyznać się do tego, że jest ofiarą, bądź nawet nie posiada odpowiedniej wiedzy, by to stwierdzić. Mężczyźni rzadko są świadomi, że doznają przemocy psychicznej ze strony swojej partnerki. Niechęć do poszukiwania pomocy przez ofiary najczęściej wywołuje: obawa przed wstydem, upokorzeniem i samotnością; bagatelizowanie skutków doznawanej przemocy; przekonanie, że inni mężczyźni nie doświadczają przemocy; przeświadczenie, że instytucje udzielają pomocy w sytuacji przemocy jedynie kobietom (Biuletyn RPO, 2010). Opinia publiczna często utożsamia mężczyznę doznającego przemocy jako ofiarę w ogóle. Przypisana etykieta nie dotyczy jedynie życia partnerskiego, ale rozciąga się na wszelkie płaszczyzny (Bodzon, 2013).

W literaturze przedmiotu możemy znaleźć wiele informacji na temat kobiet jako ofiar przemocy, o mężczyznach w tej roli pisze się dużo rzadziej. Istotne z punktu widzenia tematu okazały się badania przeprowadzone przez Mariana Cabalskiego (Cabalski, 2014). W badaniach zastosowano celowy dobór próby, który pozwolił na wyłonienie odpowiednich przedstawicieli płci męskiej z całego kraju. Ogólna analiza i ocena wyników badań wykazuje, że znaczna część badanych mężczyzn doznawała bądź doznaje przemocy ze strony swojej partnerki, a najczęstszą formą okazała się przemoc psychiczna. Ponadto co dziesiąty mężczyzna podaje, że żona/partnerka stosowała akty przemocy również wobec wspólnych dzieci, kobiet w rodzinie (matek, teściowych, siostr) oraz spokrewnionych osób będących w podeszłym wieku. Za przyczyny przemocy stosowanej przez żony/partnerki, ankietowani najczęściej uznawali odmiennosc charakterów w związku, preferowanie różnych stylów życia, różnice odnoszące się do sposobu prowadzenia domu i wychowywania dzieci, a także brak zaufania, niewierność i zazdrość ze strony żon/partnerek. Według badanych przemoc, której doświadczyli ze strony żony/partnerki, oddziaływała na ich pozycję wśród znajomych i członków rodziny (Cabalski, 2014). Trudno nie zgodzić się ze stwierdzeniem, że pozycja społeczna ma ogromne znaczenie dla większości ludzi, tak więc zaburzenie jej powoduje odczuwalny dyskomfort, co może być powodem ukrywania przed innymi doznawanej ze strony partnerki przemocy.

Komunikat z Centrum Badań Opinii Społecznej, dotyczący przemocy i konfliktów w domu wskazuje, że mężczyznom (5%) rzadziej niż kobietom (12%) zdarzyło się uderzyć żonę/męża podczas kłótni. Według wyników badań mężczyźni częściej niż kobiety doświadczają: wyzywania i obrażania (16%), ograniczania kontaktów z rodziną, znajomymi i przyjaciółmi (10%) oraz padają ofiarą szantażu (8%) (CBOS, 2019).

Według systemu rejestracji statystycznej Komendy Głównej Policji, dotyczącego działań podjętych wyłącznie przez policję w procedurze „Niebieskiej Karty”, ogólna liczba ofiar przemocy w roku 2017 wynosiła 92 529 poszkodowanych, natomiast w roku 2018 liczba ta zmalała do 88 133 osób. W 2017 roku zarejestrowano 11 030 mężczyzn jako ofiary przemocy, natomiast w 2018 roku przypadków tych było mniej – 10 672. Odnotowano także wzrost liczby kobiet jako osób stosujących przemoc, według danych za rok 2017 było ich 5 878, natomiast w roku 2018 – 6 045. Dane ukazują również spadek liczby mężczyzn podejrzanych o bycie sprawcą przemocy w 2017 roku – 70 035 osób, a w 2018 roku – 67 306 osób (*System rejestracji statystycznej Komendy Głównej Policji*).

Zestawione dane prezentują, że mężczyźni zaczynają podejmować działania na rzecz poprawy swojej sytuacji, o czym świadczy wzrost liczby mężczyzn zgłasza-

jących stosowaną wobec nich przemoc do odpowiednich instytucji. Wyłania się z tego również nowy obraz kobiety jako inicjatorki i sprawczyni aktów przemocy (Makara-Studzińska, Madej, 2015), natomiast utarte w społeczeństwie schematy zaczynają stopniowo zanikać.

Przytoczone wyniki badań ukazują, iż zjawisko stosowania przemocy przez kobiety nie powinno być lekceważone i pomijane wśród badaczy. Jest to tak samo ważny problem społeczny jak przemoc stosowana wobec kobiet. W wyniku zachodzących zmian społecznych i kulturowych, transformacji uległy pozycje, a także role pełnione przez kobiety i mężczyzn. Stało się to przyczynkiem do nowego spojrzenia na zjawisko przemocy z podziałem na płeć, wiek czy status społeczny. Podejmowanie dalszych badań nad danym zjawiskiem jest ważnym krokiem do poprawy sytuacji maltretowanych mężczyzn.

3. CEL I METODA BADAŃ WŁASNYCH

Celem badań była diagnoza zjawiska przemocy kobiet wobec mężczyzn w percepcji młodzieży akademickiej. Metodą badań był sondaż diagnostyczny, techniką badań – ankieta, natomiast narzędziem kwestionariusz ankiety autorskiej konstrukcji. Badania przeprowadzone zostały w grupie studentów zróżnicowanej pod względem płci. W badaniach wzięło udział sześćdziesiąt kobiet oraz sześćdziesięciu mężczyzn, studentów Uniwersytetu w Białymstoku i Politechniki Białostockiej.

4. WYNIKI BADAŃ WŁASNYCH

Analiza badań przeprowadzonych wśród studentów Uniwersytetu w Białymstoku oraz Politechniki Białostockiej pozwoliła na zaprezentowanie następujących ogólnych wyników. Pierwszym wątkiem analiz jest rozumienie kategorii przemocy. Najwięcej ankietowanych odpowiedziało, iż jest to znęcanie się nad drugą osobą (23%), a także wykorzystanie dysproporcji sił wobec drugiej osoby (18%). Zaledwie 8% twierdzi, że jest to naruszenie godności, wolności i dobra drugiej osoby. Pozostali studenci odpowiadali, że jest to celowe wyrządzenie krzywdy drugiej osobie (16%), zachowanie agresywne wobec drugiej osoby (14%), naruszenie nietykalności osobistej/cieleśnej drugiej osoby (10%) bądź spowodowanie uszczerbku na zdrowiu drugiej osoby (10%). Dominującą kategorię odpowiedzi stanowiła tradycyjna wizja przemocy, a mianowicie przemoc fizyczna i psychiczna (29%). Można przypuszczać, że na prezentowane przez respondentów spojrzenie

na kategorię przemocy wpływ miało stereotypowe postrzeganie tego zjawiska w przestrzeni społecznej. Powoduje to kojarzenie ogólnego pojęcia przemocy z aktami fizycznymi, pomijając tym samym inne aspekty omawianego zjawiska.

Najwięcej studentów odpowiedziało, iż pojęcie przemocy fizycznej kojarzy im się z popychaniem, biciem, kopaniem czy szarpaniem (59%), natomiast na drugim miejscu można było znaleźć zadawanie bólu drugiej osobie (17%). Znacznie mniej, ponieważ jedyne 5%, określa to pojęcie po prostu jako krzywdzenie drugiej osoby. Pozostali badani odpowiedzieli, że jest to fizyczne znęcanie się nad drugą osobą (10%) oraz naruszenie nietykalności cielesnej drugiej osoby (9%). Ponad połowa ankietowanych zastąpiła definicję przemocy fizycznej jej przykładem. Zdecydowanie brakuje tu stwierdzenia o działaniu intencjonalnym, respondenci wymieniają przykłady aktów przemocy fizycznej, nie skupiając się na sposobnie działania osoby stosującej przemoc.

Według znacznej części studentów przemoc psychiczna jest wyzywaniem, obrażaniem i poniżaniem drugiej osoby (46%). Dokładnie 16% mniej uważa, że jest to krytykowanie, wyśmiewanie i ośmieszanie (30%). Pozostali ankietowani pod pojęciem tym rozumieją grożenie i szantażowanie drugiej osoby (13%) oraz psychiczne znęcanie się nad drugą osobą (11%). W przypadku tego pytania aż 89% respondentów podaje przykłady zamiast definicji przemocy psychicznej. Badane osoby wymieniają jedynie akty przemocy, które są łatwo dostrzegalne w ich otoczeniu, stając się tym samym pierwszym skojarzeniem na zadane pytanie. W rzeczywistości przemoc emocjonalna posiada znacznie szersze spektrum krzywdzących zachowań sprawcy wobec ofiary.

Przemoc ekonomiczna najczęściej była definiowana jako nadmierna kontrola wydatków (43%), a także jako pozostawianie drugiej osoby bez środków do życia (27%). Spośród badanych 20% uważa, że jest to okradanie bądź zabieranie pieniędzy drugiej osobie. Znaczna mniejszość uznaje przemoc ekonomiczną za uzależnienie finansowe (8%), zaś zaledwie 3% podaje, że jest to zakaz wykonywania pracy zarobkowej. Postrzeganie przez badanych pięciu kategorii odpowiedzi na to pytanie można odebrać optymistycznie. Może to świadczyć o stałym poszerzaniu się wiedzy na temat przemocy ekonomicznej. Wyniki badań ukazują również, że większość ankietowanych kojarzy przemoc ekonomiczną z pieniędzmi. Niewielki odsetek badanych zdaje sobie sprawę, że są to również wszelkiego rodzaju ograniczenia związane z podjęciem pracy zarobkowej czy też doprowadzenie do uzależnienia, co prowadzi do wyłącznej kontroli życia ofiary przez sprawcę.

Pod pojęciem przemocy seksualnej badani najczęściej rozumieli gwałt, molestowanie i obmacywanie (43%) bądź zmuszanie do współżycia (24%). Znacznie mniej studentów twierdzi, iż jest to zmuszanie do odbywania stosunku seksualnego

z innymi osobami (15%), wyśmiewanie drugiej osoby w sferze seksualnej (11%) czy też odmowa współżycia (8%). Badani najczęściej podawali przykłady, które często są prezentowane w przestrzeni medialnej. W programach telewizyjnych bądź radiu podaje się jedynie najbardziej szokujące akty gwałtu czy molestowania. Pozostałe odpowiedzi dotyczą intymnej przestrzeni, do której dostęp mass mediów jest w znacznej mierze ograniczony, dlatego też zakres wiedzy na dany temat jest odpowiednio węższy.

W odpowiedziach na pytanie o pojęcie zaniedbania najczęściej pojawiały się osoby starsze, niepełnosprawne czy też dzieci, niemniej jednak najwięcej osób (40%) twierdzi, że jest to nieudzielenie pomocy osobie potrzebującej. Nieco mniej osób (28%) definiuje to szczegółowiej jako niepodawanie leków, głodzenie czy zabranianie korzystania z pomocy lekarskiej drugiej osobie. Jedyne 10% uważa, że jest to działanie zamierzone, mające na celu niezaspokojenie podstawowych potrzeb osoby potrzebującej, zaś 23%, że jest to niezapewnienie odpowiedniej opieki osobie potrzebującej. Przedstawione wyniki badań ukazują wysoką świadomość badanych na temat zaniedbania jako rodzaju przemocy. Wynik można uznać za zadawalający, biorąc pod uwagę dość rzadkie nagłaśnianie takich form przemocy.

Znaczna część ankietowanych (78%) deklaruje, że była świadkiem przemocy wobec drugiego człowieka, natomiast ponad połowa ankietowanych (65%) twierdzi, iż reaguje na zauważoną przemoc. Taki wynik badań można postrzegać, przynajmniej w jakiejś mierze, jako efekt często spotykanych w przestrzeni medialnej kampanii społecznych. Prezentowane wyniki badań ukazują, że osoby, które dostrzegają przemoc w swoim otoczeniu, również starają się na nią reagować. Najwięcej badanych podaje, że było świadkiem przemocy fizycznej oraz psychicznej. Może to wynikać z tego, że te określone rodzaje przemocy łatwiej jest zauważyć. Przemoc ekonomiczna, seksualna czy zaniedbanie najczęściej występuje w tzw. „zacisku domowym, co uniemożliwia podjęcie próby przeciwdziałania temu zjawisku przez osoby z zewnątrz.

Tabela 1. Studenci jako świadkowie przemocy wobec drugiego człowieka

Rodzaje przemocy, których badani byli świadkami	N	%
Fizyczna	37	31
Psychiczna	23	19
Zaniedbanie	18	15
Ekonomiczna	10	8
Seksualna	6	5
Żadna	26	22
Ogółem	120	100

Źródło: Opracowanie własne.

Według badań aż 34% kobiet oraz 31% mężczyzn zadeklarowało, iż zna kobiety, które doświadczają przemocy, natomiast jedynie 42% badanych deklaruje, że zna mężczyznę doświadczającego przemocy. Może to wynikać z większej otwartości kobiet do mówienia innym o doznanej przemocy. Podobną różnicę procentową wykazały wyniki dotyczące osób stosujących przemoc, aż 68% badanych dostrzega kobiety jako osoby stosujące przemoc, a 58% przyznaje, że zna mężczyznę stosującego przemoc. Prezentowane wyniki badań ukazują, że niezależnie od płci zarówno kobiety, jak i mężczyźni są osobami stosującymi przemoc wobec partnera w percepcji badanych osób.

Najczęściej zaznaczanym rodzajem przemocy doznawanej przez mężczyzn – w przypadku deklaracji badanych studentów i studentek, była przemoc psychiczna, którą wskazało aż 50% badanych. Prawdopodobnie wiąże się to z postrzeganiem kobiety jako osoby o mniejszej sile fizycznej, a bardziej rozwiniętej pod względem stosowania różnych technik manipulacyjnych powiązanych z przemocą psychiczną.

Tabela 2. Rodzaj przemocy doznawanej przez mężczyzn a płeć badanych osób

Rodzaje przemocy, której najczęściej doświadczają mężczyźni w deklaracji badanych osób	Kobieta		Mężczyzna		Ogółem	
	N	%	N	%	N	%
Przemoc fizyczna	7	6	10	8	17	14
Przemoc psychiczna	36	30	24	20	60	50
Przemoc ekonomiczna	10	8	17	14	27	22
Przemoc seksualna	1	1	2	2	3	3
Zaniedbanie	6	5	7	6	13	11
Ogółem	60	50	60	50	120	100

Źródło: Opracowanie własne.

Według statystyk policyjnych w 2018 roku aż 6045 kobiet było podejrzanych o bycie sprawcą przemocy. Tak też odpowiedziało większość badanych osób (37%). Drugą najczęściej podawaną liczbą były 3–4 tysiące, uważało tak 29% badanych. Najmniej osób podało skrajne wartości, czyli 1–2 tysiące (7%), a także powyżej 8 tysięcy (13%). Prezentowane wyniki badań mogą być dowodem na wysoką świadomość studentów dotyczącej zjawiska przemocy ze strony kobiet.

Badani za najczęściej stosowane rodzaje przemocy kobiet uznali poniżanie, obrażanie, wyzywanie, wyśmiewanie czy krytykę partnera (34%). Biorąc pod uwagę podział na płeć, więcej kobiet niż mężczyzn wymienia takie zachowania jak porównywanie partnera do innych osób, natomiast w równym stopniu są to groźby i szantaż. Mężczyźni natomiast częściej niż kobiety wymieniają: bicie,

popychanie, szarpanie, nadmierną kontrolę partnera, odmowę współżycia oraz zabieranie pieniędzy partnerowi. W przedstawionych wynikach badań można dostrzec, że zarówno kobiety, jak i mężczyźni w głównej mierze wymieniają zachowania przemocowe kobiet z zakresu przemocy fizycznej oraz psychicznej.

Tabela 3. Zachowania przemocowe kobiet w percepcji badanych

Przykłady zachowań przemocowych przejawianych przez kobiety wobec mężczyzn w percepcji ankietowanych	Kobieta		Mężczyzna		Ogółem	
	N	%	N	%	N	%
Bicie, popychanie, szarpanie	4	3	5	4	9	7
Groźby i szantaż	6	5	6	5	12	10
Nadmierna kontrola partnera	9	8	13	11	22	18
Odmowa współżycia	1	1	4	3	5	4
Poniżanie, obrażanie, wyzywanie, wyśmiewanie, krytyka partnera	26	22	15	12	41	34
Porównywanie partnera do innych osób	8	7	6	5	14	12
Zabieranie pieniędzy partnerowi	6	5	11	9	17	14
Ogółem	60	50	60	50	120	100

Źródło: Opracowanie własne.

Wszyscy respondenci (100%) nie zgadzają się ze stwierdzeniem, że tylko osoby z widocznymi obrażeniami na ciele doznają przemocy. Podobnie – aż 100% – ankietowanych zgodnie zaprzeczyło stwierdzeniu, że przemoc stosują tylko osoby silniejsze fizycznie. Natomiast jedynie 10% studentów uważa, że przemoc występuje wyłącznie w rodzinach dysfunkcyjnych. Spośród badanych 88% zanegowało stwierdzenie, że mężczyzna doznający przemocy powinien się tego wstydić i ukrywać ten fakt, natomiast 12% zgodziło się z nim. Z prezentowanych danych wynika, iż przedstawione krzywdzące stereotypy ulegają zanikaniu. Może to prowadzić do powstania nowego obrazu przemocy, który będzie bardziej zbliżony do realnego oglądu tego zjawiska.

79% respondentów twierdzi, że mężczyźni nie posiadają odpowiedniej wiedzy na temat zjawiska przemocy i pomocy ofiarom. Moim zdaniem wiedza całego społeczeństwa na temat miejsc przygotowanych na udzielenie pomocy ofiarom przemocy jest niedostatecznie wysoka. Większość osób przyjmuje, że osoba pokrzywdzona może się udać jedynie na policję, podczas gdy na terenie całej Polski funkcjonuje wiele placówek o charakterze interwencyjnym i opiekuńczym, pomagającym takim osobom. Najwięcej spośród badanych (48%) uważa, że najbardziej pomocne w zwiększeniu świadomości byłyby reklamy dotyczące zjawiska przemocy w Internecie oraz telewizji.

Tabela 4. Sposoby zwiększania świadomości mężczyzn na temat zjawiska przemocy w percepcji badanych osób

Działania mające na celu zwiększenie świadomości mężczyzn na temat zjawiska przemocy	Ogółem	
	N	%
Reklamy w Internecie	58	48
Reklamy w telewizji	39	33
Ulotki	14	12
Ogólnodostępne spotkania ze specjalistami	9	7
Ogółem	120	100

Źródło: Opracowanie własne.

5. WNIOSKI Z BADAŃ

Przemoc jest zdarzeniem powszechnie znanym, które niepokojąco narasta (Szewczuka, 1998). Na całym świecie nie ma kraju bądź społeczności, która nie byłaby dotknięta przemocą – przenika ona wszelkie obszary ludzkiego życia (Pietruszka, 2002). Analiza badań przedstawionych w niniejszej pracy pozwala na postawienie istotnego pytania, które wymaga głębszych rozważań: Czy wzrost świadomości wśród młodego pokolenia na temat zjawiska przemocy może mieć wpływ na głęboko zakorzeniony stereotyp męczyzny jako głównej osoby stosującej przemoc?

Badania ukazują, iż znaczna część respondentów postrzega przemoc jako krzywdzące akty fizyczne skierowane wobec drugiej osoby. Jest to podejście tradycyjne, będące konsekwencją funkcjonującej społecznie definicji. Może to być spowodowane sformułowaną przed laty definicją przemocy, która do dziś kształtuje percepcję społeczną. Potwierdzają to również analizy dotyczących rodzajów przemocy. Wśród udzielanych odpowiedzi dominującą kategorię stanowiła tradycyjna wizja przemocy, a mianowicie przemoc fizyczna i psychiczna. Nie jest to jednak jedyne możliwe wyjaśnienie tego wyboru, gdyż w dzisiejszych czasach media, które mają ogromny wpływ na człowieka, przedstawiają głównie te dwa rodzaje omawianego zjawiska. Mniej znana jest przemoc ekonomiczna, seksualna czy zaniedbanie, co może wynikać z trudności określania zachowań, które mogą być zawierane w danym rodzaju przemocy. Ponad połowa ankietowanych zastąpiła definicję przemocy fizycznej i psychicznej jej przykładem. W żadnej z odpowiedzi nie pojawiło się sformułowanie dotyczące bezpośredniego i celowego działania przez sprawcę. Przypuszczam, że część badanych nieświadomie podejmuje próby tłumaczenia osób stosujących przemoc ich trudnym życiem w przeszłości, trud-

nościami finansowymi czy rodzinnymi. Uznając tym samym omawiane działania przemocowe za działanie w afekcie oraz pod znacznym wpływem czynników zewnętrznych.

Każdy człowiek świadomie bądź nieświadomie był świadkiem któregoś z rodzajów przemocy. W dzisiejszych czasach nie każdy chce dostrzegać przemoc, co wynika z niewiedzy dotyczącej tego, w jaki sposób należałoby się zachować. Drugim powodem może być obawa przed nieobliczalnością sprawcy i możliwość narażenia swojego życia lub zdrowia. Najwięcej badanych podaje, iż było świadkiem przemocy fizycznej, psychicznej bądź zaniedbania. Może to być wynikiem tego, że te rodzaje przemocy jest łatwiej zauważyć. Uczestnicząc w życiu społeczeństwa, łatwo dostrzec kogoś, na kogo ciele widnieją siniaki bądź w danym momencie jest przez kogoś szarpany czy popychany. Najbardziej dostrzegalnym przykładem zaniedbania może być pozostawienie dziecka lub osoby starszej bez opieki. Można sądzić, że nie tak łatwo jest dostrzec przemoc psychiczną, jednakże są nią spotykane na co dzień wyzwiska, obrażanie, wyśmiewanie czy krytykowanie. Znacznie mniej studentów zauważyło przemoc ekonomiczną czy seksualną. Przemoc ekonomiczna jest bardziej ukryta, zjawisko to funkcjonuje raczej pomiędzy osobami w związkach i jest trudno dostrzegalne. Natomiast przemoc seksualna jest wciąż tematem dość ukrywanym, gdyż dokonywana jest w miejscach niedostępnych dla innych.

Ze względu na powszechność zjawiska przemocy coraz więcej osób utrwała sobie wiedzę na temat pewnych wzorów zachowań osób doznających przemocy i osób stosujących przemoc. Dzięki temu poszerza się grono potrafiących dostrzec ofiary bądź sprawców przemocy w swoim otoczeniu. Badania ukazują, że w środowisku ankietowanych ofiarami najczęściej są kobiety. Z racji na antonimiczność mężczyzn i kobiet w przypadku doznawania przemocy można zauważyć, że mężczyźni są bardziej skryci i zamknięci w sobie. Powoduje to rzadsze podejmowanie próby rozmowy o problemie z innymi osobami, a co za tym idzie – tylko sam pokrzywdzony posiada wiedzę na temat doznawanej krzywdy. Płeć nadaje nam pewne charakterystyczne cechy. Wpływa to na podatność na dany rodzaj przemocy. Wśród mężczyzn przemoc fizyczna bądź seksualna jest rzadziej występująca ze względu na silniejszą budowę ciała. Na wykazany duży odsetek mężczyzn doznających przemocy psychicznej bądź ekonomicznej, mogą mieć wpływ opanowane przez kobiety do perfekcji sztuki manipulacyjne. Pozwalają one na znaczną kontrolę postępowania wybranej ofiary.

Stereotypy poddane opinii badanych w głównej mierze są krzywdzące w stosunku do mężczyzn ze względu na to, że rzadko spotyka się mężczyzn z obrażeniami spowodowanymi przemocą fizyczną, gdyż ich częściej dotyka przemoc

innego rodzaju. Wiąże się to ze stereotypem o przemocy stosowanej tylko przez osoby silniejsze fizycznie, natomiast, jak powszechnie wiadomo, również kobieta o drobnej posturze jest w stanie stosować przemoc psychiczną czy ekonomiczną. Jeszcze do niedawna większość społeczeństwa uważała, że mężczyzna, który był ofiarą przemocy, powinien się tego wstydić i ukrywać ten fakt, gdyż zostanie odebrany za osobę słabą, co będzie dla niego poniżeniem i ośmieszeniem. Z przedstawionych badań wynika, że taka opinia stopniowo zanika. Zaskakujący jest fakt, iż wciąż w nieznanym stopniu istnieje przekonanie, że przemoc występuje jedynie w rodzinach dysfunkcyjnych. Stereotypy te krzywdzą, a jednocześnie w pewien sposób dają przyzwolenie na dalszą przemoc, ponieważ coś, co według większości nie istnieje, nie jest brane pod uwagę.

Mężczyźni często nie chcą rozgłosu dotyczącego przemocy, której doznają, ze względu na wstyd, jaki później mogą odczuwać. Wolą maskować wszelkie ślady przemocy, aby środowisko nie dowiedziało się, że dany mężczyzna jest ofiarą przemocy stosowanej przez kobietę. Często z trudem przychodzi im mówienie otwarcie do najbliższych osób, przez co mają ogromną trudność z dzieleniem się tym z osobami obcymi. W opinii ankietowanych najbardziej skuteczną formą zwiększenia świadomości mężczyzn na temat doznawanej przemocy są reklamy w Internecie i telewizji, gdyż w dzisiejszych czasach jest to ogólnodostępne. Dzięki nim człowiek nieświadomy zyskuje wiedzę na temat danego zjawiska, uczy się, jak może pomóc sobie i innym, a także otrzymuje sygnał, że nie on jeden znajduje się w takiej sytuacji.

Według mnie świadomość i wiedza osób doznających przemocy wzrasta głównie dzięki sieci wsparcia społecznego i najbliższego otoczenia. Młode pokolenie wdrażające się na rynek pracy w znacznym stopniu może przyczynić się do pomocy pokrzywdzonym mężczyznom. Istotne jest przełamanie powszechnego stereotypu, stąd podjęłam badania świadomości studentów białostockich uczelni wyższych na temat zjawiska przemocy. Ukazują punkt widzenia młodego pokolenia, które ma szansę wprowadzić zmiany w postrzeganiu przemocy stosowanej przez kobiety. Im większa wiedza i świadomość, tym większe szanse na zniwelowanie stereotypu. Młodzi ludzie zainteresowani danym zjawiskiem i posiadający zasób odpowiedniej wiedzy są w stanie stworzyć różnego rodzaju programy i kampanie, nagłaśniając tym samym dany problem. Dzięki temu stworzy się nowa sieć wsparcia – ukierunkowana na mężczyzn jako ofiary, a kobiety jako sprawców przemocy.

Zaprezentowane wyniki badań stanowią tylko fragmentaryczny opis problematyki przemocy wobec mężczyzn. Pogłębienie analiz problemu wymaga realizacji badań na większej populacji. By zbadać bardziej dokładnie obraz zjawiska przemocy, ale też poszerzyć analizę uwarunkowań, należałoby podjąć badania

o charakterze jakościowym. Badania zjawiska przemocy wobec mężczyzn mogą przyczynić się do wzrostu świadomości społecznej oraz podjęcia działań społecznych, skoncentrowanych na niesieniu pomocy i wsparcia ofiarom.

Bibliografia

Publikacje książkowe

- Aronson, E., Wilson, T.D., Akert R.M. (1997). *Psychologia społeczna. Serce i umysł*. Poznań: Zysk i S-ka.
- Cabalski, M. (2014). *Przemoc stosowana przez kobiety*. Kraków: Impuls.
- Jaszczak-Kuźmińska, D., Michalska, K. (2009). *Zrozumieć przemoc w rodzinie. Poradnik dla osób doświadczających przemocy*. Warszawa: Wydawnictwo Edukacyjne PAMPAMEDIA.
- Szewczuk, W. (1998). *Encyklopedia psychologii*. Warszawa: Fundacja Innowacja.
- Wojciszke, B. (1991). *Procesy oceniania ludzi*. Poznań: Wydawnictwo Nakom.
- Steinmetz, S.K. (1977). *The Cycle of Violence: Assertive, Aggressive and Abusive Family Interaction*. New York: Praeger.

Artykuły

- Bodzon, P. (2013). Mężczyzna – ofiara kobiecej przemocy. *Kwartalnik Naukowy FIDES ET RATIO*, 2(14).
- Denise, A., Hines, E., Douglas, M. (2011). Symptoms of posttraumatic stress disorder in men who sustain intimate partner violence: A study of help seeking and community samples. *Psychology of Men and Masculinity*, 12(27).

Źródła internetowe

- Grygorczuk, A., Dzierżanowski, K., Kiluk, T. (2009). *Mechanizmy psychologiczne występujące w relacji ofiara – sprawca przemocy*, 6(2). Pobrane z: <https://journals.viamedica.pl/psychiatria/article/view/29133/23898>.
- Makara-Studzińska, M., Madej, A. (2015). Przemoc wobec mężczyzn. *Hygeia Public Health*, 50(4). Pobrane z: <http://www.h-ph.pl/pdf/hyg-2015/hyg-2015-4-581.pdf>.
- Mielnik, S. (2010). Mężczyzna jako ofiara przemocy domowej. Konferencja Rzecznika Praw Obywatelskich, „Przeciw przemocy domowej. Ręce są do przytulania”. *Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich*, 3. Pobrane z: <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Konferencja%20Rzecznika%20Praw%20Obywatelskich%20%E2%80%9E-Przeciw%20przemocy%20domowej.%20R%C4%99ce%20s%C4%85%20do%20przytulania%E2%80%9D%20organizowana%2022%20lutego%202010%20r.pdf>.
- Przemoc i konflikty w domu*. (2019). CBOS, 48/2019. Pobrane z: https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2019/K_048_19.PDF.
- System rejestracji statystycznej Komendy Głównej Policji*. Pobrane z: <http://www.statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzynie/50863,dok.html>.